

SvD OPINION

Sätt gränser för exploatering

Nu riktas omvärldens ögon mot de alunskifferar som utgör berggrund i stora delar av Sverige. Det behövs ett nationellt uppvaknande och en lagstiftning som sätter rimliga gränser för exploatörernas framfart, skriver Carl Piper och Mikael Karlsson.

18 februari 2014 kl 01:26 , uppdaterad: 18 februari 2014 kl 13:21

BRÄNNPUNKT | ALUNSKIFFER

Kortsiktiga vinstintressen och arbetstillfällena i några år får inte gå före kommande generationers rätt till en giftfri miljö.

Carl Piper och Mikael Karlsson

Prospekteringsföretag från hela världen vill få till stånd storskalig utvinning av bland annat uran och fossilgas ur Sveriges alunskiffer. Stora dagbrott riskerar att ödelägga bördiga områden för överskådlig tid och grundvatten kan förorenas av tungmetaller och radioaktiva ämnen. Ett upprop med 26 kommuner kräver därför ett kommunalt veto mot prospektering i alunskiffer, andra vill ha ett förbud. En ny enkät visar att två av tre svarande riksdagsledamöter från berörda län stöder något av dessa krav. Regeringens svar är en lagrådsremiss som bara innehåller kosmetiska åtgärder.

Storskalig utvinning av fossil skiffergas har på bara något år ritat om den energipolitiska världskartan. EU:s politiker debatterar frågan, delvis frestade av de fossila rikedomarna, delvis skrämde av den klimat- och miljöförstöring som

följer i verksamhetens spår.

I den svenska mineral- och energipolitiska debatten är frågan alltjämt i sin linda. Samtidigt riktas omvärldens ögon mot de alunskiffer som utgör berggrund i stora delar av Skåne, Västra Götaland, Östergötland, Örebro län, Jämtland, Västerbotten samt på Öland och Gotland. Här finns i dag ett drygt hundratal beviljade undersökningstillstånd, från Mörbylånga i söder till Dorotea i norr. Störst är intresset för fossil skiffergas och uran.

I december ansökte prospekteringsföretaget Big Rock Exploration om tillstånd att få undersöka gas- och oljefyndigheter i alunskiffer nära Falköping, kanadensiska Continental Precious Minerals har sedan tidigare mutat in andra stora områden i Västergötland. 2013 köptes Svenska Skifferolja AB av kanadensiska URU Metals som vill utvinna olja och uran i ur alunskifferna i Närke. Continental Precious Minerals och australiensiska Aura Energy driver sedan många år kampanj för två mycket storskaliga projekt som syftar till utvinning av bland annat uran ur alunskiffer strax intill Storsjön i södra Jämtland. För att nämna några exempel.

Hittills har 26 kommuner i de åtta berörda länen ställt sig bakom ett uppdrag för ett kommunalt veto mot all prospektering som syftar till mineral- eller gasutvinning ur alunskiffer. Kommunernas erfarenhet är att redan prospekteringen, och de hot om storskalig utvinning som denna aktualiserar, drabbar utveckling och framåtanda i de bygder som berörs.

När man krossar alunskiffer frigörs tungmetaller och radioaktiva ämnen som allvarligt hotar grund- och ytvatten. Samtidigt blir värdefull jordbruksmark obrukbar, i en tid när bördig jord redan försvinner vid stadsutglesning. Det drabbar livsmedelsförsörjningen. Att frukten av brytningen dessutom går rakt in i ohållbara energisystem gör problemen ännu värre.

Sveriges erfarenheter av brytning i alunskiffer under 1900-talet avskräcker, men inte heller moderna metoder fungerar. I den bara några år gamla finska Talvivaaragruvan sker utvinning med samma metoder som bolagen vill använda i Sverige. Trots tillgång till all modern teknologi och kunskap har denna verksamhet orsakat vad som beskrivits som den värsta miljökatastrofen i landets historia.

Regeringen har hittills inte gett några officiella kommentarer i frågan, mer än att i allmänna ordalag hävda att Sverige har "världens strängaste miljölagstiftning" och att utvinning på hemmaplan är att föredra framför att det sker i länder med lägre miljökrav.

Sveriges minerallagstiftning är i en internationell jämförelse extremt exploateringsvänlig. Gruvbolagen betalar en halv promille av utvunnet värde i avgift till staten. Avgiften till markägaren är 1,5 promille. Miljöbalken föreskriver att företagen ska fondera pengar för efterbehandling av gruvområdet. Länsstyrelsen i Västerbotten, som har granskat hanteringen av fem nedlagda gruvor, visar dock i en rapport att företagen ofta underskattar riskerna och avsätter för små resurser för efterbehandling.

Vi riktade en enkät till riksdagsledamöterna i de berörda åtta länen och frågade i vilken omfattning de instämmer i att principen ”förorenaren betalar” kännetecknar svensk gruvpolitik i dag. Av drygt 150 tillfrågade svarade drygt 50 riksdagsledamöter, företrädare för samtliga riksdagspartier och alla berörda län förutom Gotland. Drygt en tredjedel (17 ledamöter) instämde helt i påståendet, varav nio var moderater, sju centerpartister och en kristdemokrat. Denna uppfattning står i bjärt kontrast till faktiska erfarenheter, exempelvis slutsatserna i rapporten från länsstyrelsen i Västerbotten.

En utredning som tillsattes för tre år sedan har nu i dagarna resulterat i lagrådsremissen ”Bättre information och tydligare ansvar vid mineralprospektering”, tyvärr med förslag av närmast kosmetisk art. Tre moderata riksdagsledamöter som besvarat enkäten hänvisar ändå till denna, och räknar med att ”alunskiffer kommer att fredas”, vilket är en missuppfattning. Enligt lagrådsremissen ska man inte längre kunna få undersökningstillstånd för alunskiffer, en lagteknisk justering utan större konsekvenser. Tillstånd för att leta olja, gas, uran eller andra metaller i alunskiffer kan beviljas som tidigare.

Riksdagen måste gå längre. Tillståndsgivningen bör flyttas från minerallagen till miljöbalken. Då skärps miljökraven och företagen slipper dubbelprovning. Samtidigt behöver såväl obrutna fjällområden och nationalälvar som lokalbefolkning, rennäring och markägare få ett bättre skydd mot gruvdrift. Uran och fossil gas bör varken få prospekteras eller utvinnas.

Det behövs ett nationellt uppvaknande och en lagstiftning som sätter rimliga gränser för exploatörernas framfart. Kortsiktiga vinstintressen och arbetstillfällena i några år får inte gå före klimathänsyn, långsiktig livsmedelsförsörjning och kommande generationers rätt till en giftfri miljö.

CARL PIPER

jordbrukare och initiativtagare till kommunuppöppet för ett kommunalt veto mot prospektering i alunskiffer

MIKAEL KARLSSON

ordförande Naturskyddsföreningen

Fler debattartiklar om exploatering och miljö:

- 5 mar 2013 ”Kraven från LRF är inte rimliga”
- 3 mar 2013 ”Gruvbolagen har fått för stor makt”
- 27 jan 2013 ”Sverige bör ges chans att leda gruvsatsning”
- 2 jan 2013 ”Omoraliskt att inte ta fram egna metaller”
- 28 dec 2012 ”Kortsiktighet ska inte prioriteras”
- 26 dec 2012 ”Världen behöver mer metall och fler gruvor”
- 12 dec 2012 ”Det krävs ett egnahemsskydd”
- 10 dec 2012 ”Gruvsatsningen kan stjälpa mer än hjälpa”
- 7 dec 2012 ”LKAB tar ansvar för nytt boende”
- 5 dec 2012 ”Låt LKAB betala nya bostäder”
- 20 nov 2012 ”Varför sälja mineraler på rea?”

16 nov 2012 "Finns mineraler för tusen år till"

13 nov 2012 "Du gamla du fria – där 'fria' står för gratis"

15 okt 2012 "Sverige ska inte ge efter för gruvlobbyn"

13 sep 2012 "Visst kan Lena Ek rädda Ojnareskogen"

31 aug 2012 "Kalkbrottet blir dyrt för Gotland"

4 aug 2012 "Katastrofscenariot saknar grund"

2 aug 2012 "Nu överklagar vi Bungedomen"

30 jan 2011 Satsning på gruvor lönar sig
